

Asia

Komission tiedonanto: Oikeusvaltioperiaatteen lujittaminen unionissa – Toimintasuunnitelma

Kokous

U/E/UTP-tunnus

E 17/2019 vp

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Euroopan komissio antoi 17.7.2019 tiedonannon oikeusvaltioperiaatteen lujittamisesta unionissa (COM(2019) 343 final).

Tiedonanto on jatkoa komission 3.4.2019 antamalle tiedonannolle ”*Oikeusvaltioperiaatteen noudattamisen lujittamisesta unionissa – Tilannekatsaus ja mahdolliset jatkotoimet*” (COM(2019) 163 final). Viimeksi mainitussa tiedonannossa komissio esitti katsauksen nykyisiin välineisiin, joilla puututaan oikeusvaltioperiaatteeseen kohdistuviin haasteisiin unionissa, ja avasi keskustelun keinoista vahvistaa niitä. Komissio ilmoitti, että saatujen vastausten perusteella se esittää omat päätelmänsä ja ehdotuksensa uudessa tiedonannossa.

Nyt esillä olevassa toisessa tiedonannossa komissio esittää konkreettisia oikeusvaltioperiaatteen lujittamiseen tähtäviä toimia. Komissio esitteli tiedonannon yleisten asioiden neuvostossa 18.7.2019 ja siitä keskusteltiin yleisten asioiden neuvostossa 16.9.2019 osana oikeusvaltioperiaatteen kunnioittamisen vahvistamista unionissa koskevaa periaatekeskustelua. Tiedonannon sisältämistä aloitteista tullaan keskustelemaan myös yleisten asioiden neuvoston marraskuun kokouksessa, jossa käsitellään neuvoston oikeusvaltiovuoropuhelun arviointia ja uudistamista.

Tiedonannossa käsiteltyjä oikeusjärjestelmiin ja oikeudenhoitoon liittyviä kysymyksiä käsiteltiin lisäksi epävirallisessa oikeus- ja sisäministerikokouksessa 19.7.2019. Oikeus- ja sisäasioiden neuvostossa lokakuussa tarkastellaan tiedonannossa käsiteltyjä korruption torjunnan tehokkuuteen liittyviä seikkoja.

Suomen kanta

Oikeusvaltioperiaate on keskeinen osa niitä yhteisiä arvoja, joihin kaikkien EU:n jäsenvaltioiden tulee olla sitoutuneita. Oikeusvaltioperiaatteen kunnioittaminen vahvistaa Euroopan unionin yhtenäisyyttä ja jäsenvaltioiden viranomaisten välistä luottamusta sekä vaikuttaa suoraan yritysten toimintaympäristöön ja kansalaisten arkipäivään. Suomi suhtautuu vakavasti viimeaikaiseen EU:n perustana olevien arvojen kyseenalaistamiseen ja loukkaamiseen tietyissä jäsenvaltioissa ja katsoo, että oikeusvaltioperiaatteen

noudattamista koskevaa työtä EU:n sisällä täytyy tehostaa. Myös EU:n ulkosuhteissa Suomi edistää EU:n ulko- ja turvallisuuspoliittisen globaalistrategian ja eurooppalaisen kehityspoliittisen konsensuksen mukaisesti oikeusvaltioperiaatteen toteutumista läpileikkaavasti.

Suomi pitää erittäin hyvänä, että komissio on käynnistänyt oikeusvaltioperiaatteen noudattamisen lujittamista koskevan työn ja tukee komissiota. Suomi pitää tärkeänä, että EU:n toimielimet ja jäsenvaltiot tekevät keskenään yhteistyötä oikeusvaltioperiaatteen edistämistä koskevassa työssään.

Suomi katsoo komission tavoin, että oikeusvaltioperiaatteen noudattamisen edistäminen edellyttää sitä koskevan tietoisuuden edistämistä jäsenvaltioissa ja yhteisen oikeusvaltiokulttuurin luomista. Suomi tukee komission tavoitetta edistää ennen kaikkea sellaisia toimia, joilla ennaltaehkäistään oikeusvaltio-ongelmia. Oikeusvaltioperiaatetta koskeva vuosittainen tarkastelukierros (*Rule of Law Review Cycle*) ja siihen liittyvä vuosikertomus (*Rule of Law Report*) ovat merkittävä uudistus, joka mahdollistaa oikeusvaltioperiaatteen lujittamista koskevan työn tehostamisen sekä komissiossa että muissa toimielimissä.

Suomi katsoo, että neuvostossa olisi hyödynnettävä komission oikeusvaltioperiaatetta koskevaa tarkastelukierrosta ja sen puitteissa laadittavaa vuosikertomusta. Tämä voitaisiin toteuttaa ottamalla vuosikertomus neuvoston vuosittaisen oikeusvaltiovuoropuhelun pohjaksi. Näin vuoropuheluun saataisiin useiden jäsenvaltioiden toivomaa struktuuria ja systemaattisuutta. Tällainen uudistus mahdollistaisi yleisen keskustelun neuvostossa niistä kehityssuunnista, joita oikeusvaltioperiaatteen osalta on havaittavissa ja parhaiden käytäntöjen vaihtamisen, mikä auttaisi oikeusvaltio-ongelmien ennaltaehkäisyssä. Näin myös edistettäisiin kokonaisvaltaista ja toimielinten väliset rajat ylittävää lähestymistapaa oikeusvaltioperiaatteen lujittamisessa. Asiasta voitaisiin päättää yleisten asioiden neuvoston marraskuun kokouksessa osana neuvoston oikeusvaltiovuoropuhelun arviointia. Myös sektorineuvostot kuten oikeus- ja sisäasioiden neuvosto voivat hyödyntää vuosiraportointia esimerkiksi säännönmukaisilla keskusteluilla oikeusjärjestelmien itsenäisyyttä ja tehokkuutta tai korruption vastaisten toimien tehokkuutta koskevien hyvien käytäntöjen vaihtamiseksi.

Suomi katsoo komission tavoin, että reagointia ja toimintaa unionin tasolla tulee tehostaa niissä tilanteissa, joissa oikeusvaltioon kohdistuvat uhat aktualisoituvat. On tärkeää, että EU:n toiminta näissä tilanteissa on tehokasta ja johdonmukaista, ja että kaikkia jäsenvaltioita kohdellaan puolueettomasti ja yhdenmukaisesti. Suomi tukee komission keskeistä roolia näissä tilanteissa. Komissio on vastuussa sen valvomisesta, että perussopimuksia ja niiden nojalla hyväksytyjä toimia noudatetaan. Suomi korostaa komission rikkomusmenettelyn keskeistä roolia niissä tilanteissa, joissa oikeusvaltiopuute merkitsee yksilöitävissä olevaa perussopimuksen mukaisen velvollisuuden rikkomista. Myös komission oikeusvaltiotoimintakehys on hyödyllinen väline, jota tulisi tukea ja kehittää, mukaan lukien yhteistyö neuvoston kanssa.

Suomi pitää tärkeänä, että erilaisia oikeusvaltio-ongelmiin puuttumisen mahdollistavia välineitä ei nähdä vaihtoehtoisina vaan toisiaan täydentävinä, ja että niitä sovelletaan myös samanaikaisesti silloin, kun sitä pidetään perusteltuna ja tarkoituksenmukaisena.

Suomi tukee komission aikomusta lisätä ja vahvistaa yhteistyötä Euroopan neuvoston sekä muiden kansainvälisten järjestöjen, kuten Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön

(ETYJ) sekä Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön (OECD) kanssa oikeusvaltioperiaatetta koskevissa asioissa.

Pääasiallinen sisältö

Komissio korostaa tiedonantonsa aluksi oikeusvaltioperiaatteen perustavanlaatuisista merkitystä yhteiskuntiemme ja yhteisen identiteettimme perustana. Komissio toteaa oikeusvaltion keskeisen merkityksen olevan tarkoin määritelty; kaiken julkisen vallan on toimittava aina lainsäädännön asettamissa rajoissa demokratiaa ja perusoikeuksia koskevia arvoja kunnioittaen ja riippumattomien ja puolueettomien tuomioistuinten valvonnassa. Mikään demokratia ei voi kukoistaa ilman riippumattomia tuomioistuimia, jotka takaavat perusoikeuksien ja kansalaisvapauksien suojan, tai ilman aktiivista kansalaisyhteiskuntaa ja vapaita tiedotusvälineitä, jotka takaavat moniarvoisuuden.

Oikeusvaltion kunnioittaminen pysyvästi kaikissa jäsenvaltioissa on ennakoedellytys EU:n lainsäädännön tehokkaalle soveltamiselle ja jäsenvaltioiden keskinäiselle luottamukselle ja sille, että unioni toimii hyvin vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueena ja sisämarkkinoina, joilla lainsäädäntöä sovelletaan tehokkaasti ja yhdenmukaisesti ja määrärahoja käytetään sovellettavien sääntöjen mukaisesti. Jos oikeusvaltioperiaatteen noudattamisessa ilmenee jossakin jäsenvaltiossa puutteita, ne vaikuttavat muihin jäsenvaltioihin ja koko EU:hun.

Komissio toteaa, että viimeaikaiset oikeusvaltioperiaatteeseen eräissä jäsenvaltioissa liittyvät haasteet ovat osoittaneet, että sitä ei voida pitää itsestäänselvyytenä. Monessa EU:n tasolla viime aikoina tarkastellussa tapauksessa on ollut kyse oikeusprosessin riippumattomuudesta. Muita esimerkkejä ovat perustuslakituomioistuinten aseman heikentäminen, yhden valtioelimen toistuvat hyökkäykset toisia valtioelimiä kohtaan, korkean tason korruptio, virka-aseman väärinkäyttö ja kansalaisyhteiskunnan ja riippumattomien tiedotusvälineiden aseman heikentäminen.

Komission mukaan vallitsee laaja yhteisymmärrys siitä, että oikeusvaltiota koskeviin uhkiin on puututtava entistä tehokkaammin. Tämän osoittavat mm. komission ensimmäiseen tiedonantoonsa saamat yli 60 kannanottoa, komission huhtikuussa 2019 toteuttama oikeusvaltioperiaatetta koskeva Eurobarometri-kysely ja EU:n johtajien Sibiussa antama ja EU:n strategisessa ohjelmassa 2019-2024 vahvistama sitoumus suojella oikeusvaltiota.

Toimet oikeusvaltioperiaatteen vahvistamiseksi

Komissio ilmoittaa esittävänsä tiedonannossaan joukon konkreettisia toimia, jotka olisi toteutettava lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä. Osa toimista voidaan käynnistää välittömästi ja muita on vielä kehiteltävä edelleen keskeisenä osana komission, Euroopan parlamentin ja neuvoston tulevaa työtä. Toiminnan tavoitteena ei saa olla seuraamusten määrääminen vaan oikeusvaltiota suojelevan ratkaisun löytäminen yhteistyön ja keskinäisen tuen avulla – sulkematta kuitenkaan pois mahdollisuutta määrätä viimeisenä keinona tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia seuraamuksia.

Toimet jakautuvat kolmeen osioon, joista ensimmäinen koskee tiedon lisäämistä ja yhteisen oikeusvaltiokulttuurin luomista, toinen ennaltaehkäisevää toimintaa ja kolmas reagointia EU:n tasolla kansallisten mekanismien pettäessä.

1) Tiedon lisääminen ja yhteisen oikeusvaltiokulttuurin luominen

Komissio toteaa, että yhteisten arvojemme kunnioittaminen voidaan taata parhaiten luomalla vankka poliittinen ja oikeudellinen kulttuuri, joka tukee oikeusvaltiota kaikissa jäsenvaltioissa. Eurobarometri-kyselyn mukaan yli puolet eurooppalaisista on sitä mieltä, että heillä ei ole riittävästi tietoa EU:n perusarvoista. Komissio aikoo siten ryhtyä toimiin oikeusvaltioperiaatteen tuntemuksen parantamiseksi sekä ammattitoimijoiden että suuren yleisön keskuudessa. Tähän kokonaisuuteen kuuluu mm. uusi viestintästrategia sekä erityisen huomion kiinnittäminen kansalaisyhteiskunnan, tiedemaailman, riippumattomien tiedotusvälineiden ja eurooppalaisten verkostojen (kuten erilaiset tuomariverkostot) tukemiseen sekä rahoituksen kautta, että avoimuutta ja tiedonsaantia parantamalla ja järjestämällä tapahtumia. Komissio mainitsee tässä yhteydessä myös Suomen puheenjohtajakaudella käytävän keskustelun neuvoston oikeusvaltioperiaatetta koskevasta lähestymistavasta, mikä voisi komission mukaan tuoda hyödyllisiä parannuksia oikeusvaltioperiaatteen edistämiseen jäsenvaltioissa.

Komissio nostaa esiin kansallisten parlamenttien keskeisen roolin oikeusvaltioperiaatteen noudattamisen varmistamisessa jäsenvaltioissa sekä lainsäätäjinä että toimeenpanovallan valvojina. On myös syytä tiivistää yhteistyötä erilaisten kansainvälisten elinten kuten Euroopan neuvoston (Venetsian komissio ja GRECO mukaan lukien), Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön (ETYJ), taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön (OECD) ja Yhdistyneiden kansakuntien (YK) kanssa.

Komissio kehottaa Euroopan parlamenttia ja kansallisia parlamentteja, neuvostoa ja jäsenvaltioita sekä kansalaisyhteiskunnan järjestöjä ja työmarkkinaosapuolia osallistumaan tiedon lisäämistä ja yhteisen oikeusvaltiokulttuurin luomista koskevaan työhön.

2) Ennalta ehkäisevä toiminta: Oikeusvaltiota vahvistava yhteistyö ja tuki kansallisella tasolla

Komissio toteaa, että vaikka ensisijainen vastuu oikeusvaltioperiaatteen noudattamisen varmistamisesta kansallisella tasolla kuuluu jäsenvaltioille, EU:lla on kuitenkin oikeutettu rooli kansallisten viranomaisten tukemisessa ja sen varmistamisessa, että kielteiseen kehitykseen puututaan varhaisessa vaiheessa. EU:n toimielinten tehtävänä on yhteistyön ja vuoropuhelun helpottaminen, jotta voidaan estää ongelmien syveneminen niin pitkälle, että niihin on puututtava virallisesti.

Jotta EU voisi hoitaa tämän tehtävänsä, toimielinten on seuranta parantamalla lisättävä tietoa ja ymmärrystä eri jäsenvaltioissa tapahtuvasta kehityksestä. EU:n valmiuksien parantamiseksi komissio aikoo syventää oikeusvaltioperiaatteen liittyvän kehityksen seuranta jäsenvaltioissa. Tämä toteutetaan tarvittaessa yhteistyössä jäsenvaltioiden ja muiden EU:n toimielinten kanssa oikeusvaltioperiaatetta koskevan tarkastelukierroksen muodossa.

Tarkastelukierros kattaisi kaikki oikeusvaltion eri osatekijät ja niihin liittyvät ongelmat (lainsäädäntöprosessi, riippumattomat ja puolueettomat tuomioistuimet, toimivallanjaon periaate, korruptio, tiedotusvälineiden moniarvoisuus ja vaalit). Vaikka seuranta kattaa kaikki jäsenvaltiot, sitä sovellettaisiin tehokkaammin niissä jäsenvaltioissa, joissa on havaittu oikeusvaltion taantumiseen liittyviä riskejä tai erityisiä heikkouksia. Tarkastelukierroksen tietolähdepohja olisi hyvin laaja. EU:n omien elinten kuten komission ja perusoikeusviraston lisäksi käytettäisiin Euroopan neuvoston, ETYJ:n ja

OECD:n elinten tuottamaa tietoa. Tarkastelukierrokseen sisältyisi jatkuva tiedonkeruu- ja vuoropuheluprosessi kansallisten viranomaisten ja sidosryhmien kanssa. Tätä varten perustettaisiin jäsenvaltioihin kansallisten yhteyspisteiden verkosto oikeusvaltioon liittyvistä kysymyksistä käytävää vuoropuhelua varten. Verkosto perustuisi oikeusvaltioon liittyvillä aloilla jo oleviin yhteyksiin, kuten oikeusalan ja korruptiontorjunnan kansallisten yhteysviranomaisten verkostoihin. Verkosto toimisi keskusteluforumina, ja siellä voitaisiin vaihtaa tietoja ja parhaita käytäntöjä.

Osana tarkastelukierrosta komissio ryhtyy julkaisemaan vuosittain oikeusvaltioperiaatetta koskevan kertomuksen, joka perustuu edellä mainittuihin lähteisiin ja jossa esitetään yhteenveto jäsenvaltioiden tilanteesta ja EU:n tasolla tapahtuvasta merkittävästä kehityksestä. Kertomuksessa olisi myös muita asiaankuuluvia tietoja, kuten aiheeseen liittyviä osia EU:n oikeusalan tulostaulusta ja talouspolitiikan EU-ohjausjakson maaraporteista sekä unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä. Siinä keskityttäisiin asioihin, joilla on välitöntä merkitystä oikeusvaltioperiaatteen kannalta EU:ssa. EU:n oikeusalan tulostaulua voitaisiin niin ikään kehittää edelleen siten, että se kattaisi paremmin oikeusvaltioon liittyvät asiat, myös rikos- ja hallinto-oikeuden osalta.

Komissio toteaa, että tarkastelukierros voisi auttaa ylläpitämään dynaamista keskustelua ja parantamaan edelleen unionin oikeusvaltiövälineitä. Euroopan parlamentti ja neuvosto voisivat hyödyntää komission vuosittain oikeusvaltioperiaatteesta antamaa kertomusta. Tältä osin komissio viittaa muun muassa Suomen puheenjohtajakaudella yleisten asioiden neuvostossa käytävään keskusteluun oikeusvaltioperiaatteen kunnioittamisen vahvistamisesta unionissa. Lisäksi komissio kehottaa Euroopan tason poliittisia puolueita varmistamaan, että niiden kansalliset jäsenet ottavat asianmukaisesti huomioon oikeusvaltioperiaatteen noudattamisen ja toteuttavat sen myötä tarvittavat toimet puolueidensa yleiseurooppalaisissa ohjelmissa.

3) *Reagointi: Toiminta EU:n tasolla kansallisten mekanismien pettäessä*

Komissio toteaa, että oikeusvaltion edistämiseen ja ongelmien ennaltaehkäisyyn perustuvalla lähestymistavalla voidaan vahvistaa EU:ta ja auttaa torjumaan oikeusvaltioon kohdistuvia vakavia ja pysyviä haasteita tulevaisuudessa. Jos kuitenkin vaikuttaa siltä, että jossakin jäsenvaltiossa ei pystytä puuttumaan oikeusvaltioon kohdistuviin uhkiin kansallisella tasolla, EU:n toimielimet ja jäsenvaltiot toteuttavat yhdessä toimia tilanteen korjaamiseksi. Komission mukaan unionin tuomioistuin on vahvistanut tämän toimintatavan.

Komissio ilmoittaa aikovansa käyttää täysimääräisesti toimivaltaansa perussopimusten valvojana varmistaa, että oikeusvaltioperiaatetta koskevia EU:n oikeuden vaatimuksia noudatetaan. Tämä merkitsee muun muassa sitä, että komissio aikoo noudattaa strategista lähestymistapaa oikeusvaltiota koskeviin rikkomusmenettelyihin ja sekä pohtia, miten EU:n muita toimielimiä voitaisiin ottaa säännöllisemmin mukaan oikeusvaltiotoimintakehyksen täytäntöönpanoon (oikeusvaltiotoimintakehyksen tarkoituksena on komission ja ao. jäsenvaltion välisen vuoropuhelun kautta estää sellaisen oikeusvaltioperiaatteen kohdistuvan järjestelmätason uhkan syntyminen, joka edellyttäisi SEU 7 artiklassa tarkoitettua menettelyn aloittamisen). Komissio nostaa esiin vuonna 2018 tekemänsä ehdotukseen asetukseksi, jolla varmistetaan EU:n talousarvion suojaaminen tapauksissa, joissa oikeusvaltioperiaatteen noudattamiseen jäsenvaltioissa kohdistuu yleisiä puutteita (COM(2018) 324 final) ja kehottaa neuvostoa ja parlamenttia hyväksymään asetuksen nopeasti. Komissio ilmoittaa tutkivansa, tarvitaanko tämän lisäksi muiden uusien mekanismien käyttöönottoa ja tarkastelevansa komission petostentorjuntastrategian pohjalta mahdollisuutta ottaa käyttöön tietojen

analysointitoiminto, jonka avulla voitaisiin tunnistaa EU:n taloudellisten etujen suojaamiseen liittyvien riskien hallintaa koskevia ongelmia. Komissio kehottaa Euroopan parlamenttia ja neuvostoa tarkastelemaan SEU 7 artiklan mukaisiin menettelyihin liittyvän toimielinten kollektiivisen lähestymistavan tehostamista.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Tiedonanto ei ole oikeudellisesti sitova.

Käsittely Euroopan parlamentissa

Toistaiseksi ei ole tietoa tiedonannon käsittelystä Euroopan parlamentissa. Euroopan parlamentti on muutoin ollut aktiivinen oikeusvaltioperiaatteen osalta.

Kansallinen valmistelu

Institutionaalisten kysymysten jaoston kirjallinen menettely 27.-30.9.2019.

Eduskuntakäsittely

E 17/2019 vp (Euroopan komission tiedonanto: Oikeusvaltioperiaatteen noudattamisen lujittaminen unionissa – tilannekatsaus ja mahdolliset jatkotoimet).

E 16/2019 vp (Valtioneuvoston selvitys: Oikeusvaltiokysymykset Suomen EU-puheenjohtajakaudella).

E 66/2013 vp ja EJ 18/2018 vp (Valtioneuvoston selvitys oikeusvaltioperiaatteen toteutumisen vahvistamisesta EU:ssa).

U 40/2018 vp ja UJ 44/2018 vp (Komission ehdotus asetukseksi EU:n talousarvion suojaamisesta oikeusvaltiopuutteilta).

Oikeusvaltioperiaatteeseen liittyviä kantoja on myös eduskunnalle toimitetuissa yleisten asioiden neuvostoihin liittyvissä neuvostopaketeissa (ks. esim. neuvostopaketit EUN 83/2018 vp, EUN 100/2018 vp, EUN 118/2018 vp ja EUN 136/2018 vp).

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

Oikeusvaltioperiaate ja perusoikeuksien kunnioittaminen ovat perustuslaissa vahvistettuja Suomen valtiosäännön keskeisiä periaatteita, joihin Suomi on sitoutunut myös EU:n jäsenenä sekä osana kansainvälisiä sopimusvelvoitteitaan (perustuslain 1 §:n 3 momentti).

Perusoikeuksista säättäminen kuuluu Ahvenanmaan itsehallintolain 27 §:n 1 ja 2 kohdan mukaan valtakunnan lainsäädäntövaltaan.

Taloudelliset vaikutukset

Tiedonannolla ei ole taloudellisia vaikutuksia. Jos tiedonannon pohjalta hyväksytään konkreettisia toimenpiteitä, arvioidaan niiden taloudelliset vaikutukset erikseen.

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

Helsingissä järjestettiin osana Suomen EU-puheenjohtajakauden ohjelmaa 10.-11.9.2019 konferenssi, jossa käsiteltiin yhteiskuntien resilienssiä demokratian, oikeusvaltioperiaatteen ja perusoikeuksien näkökulmasta. Konferenssissa keskusteltiin mm. nyt esillä olevasta komission tiedonannosta ja unionin oikeusvaltiovälineiden kehittämisestä.

Asiakirjat

Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, Eurooppa-neuvostolle, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle; Oikeusvaltioperiaatteen lujittaminen unionissa – Toimintasuunnitelma (17.7.2019, COM(2019) 343 final).

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Henriikka Leppo, VNEUS, henriikka.leppo@vnk.fi, puhelin 0295 160 023

Heidi Kaila, VNEUS, heidi.kaila@vnk.fi, puhelin 0295 160 313

Heli Siivola, VNEUS, heli.siivola@vnk.fi, puhelin 0295 160 476

Tia Möller, OM, tia.moller@om.fi, puhelin 0295 150 105

Timo Ranta, UM, timo.ranta@formin.fi, puhelin 0295 350 350

Tomi Lounio, UM, tomi.lounio@formin.fi, puhelin 0295 350 369

Tapio Puurunen, SM, tapio.puurunen@intermin.fi, puhelin 0295 488 254

Elisa Aaltonen, VM, elisa.aaltonen@vm.fi, puhelin 0295 530 024

EUTORI-tunnus

Liitteet

Viite

Asiasanat Hoitaa	Oikeusvaltioperiaate OM, SM, UM, VNK
Tiedoksi	EUE, OKM, TEM, TULLI, VM, VTV, YM
